

29 november 1933 **Eenige grondbeginselen van erfrecht.**

Voor de Vrouwengroep uit den Vrijheidsbond afdeling Leeuwarden sprak mr. dr. J. P. HOOGLAND gistermiddag in een der zalen boven de Coöperatieve Zuivelbank te Leeuwarden over bovengenoemd onderwerp.

Spreker begint met de opmerking, dat in onze samenleving, waarin de kapitaalvorming is overgelaten aan het particulier initiatief, het erfrecht onmisbaar is, omdat zonder dat erfrecht een der grootste prikkels tot het voor de kapitaalsvorming zoo gewichtige snaren zou ontbreken en het: "laat ons eten en drinken en vroolijk zijn, want morgen sterven wij", zich bij een groot deel der menschheid zou laten gelden.

Twee dingen vallen te onderscheiden: het recht op de erfenis krachtens testament en datzelfde recht krachtens de wet, als er geen testament is nagelaten

Veel strijd is er in juridische kringen gevoerd over de vraag of de nalatenschap direct na het overlijden overgaat dan wel na de aanvaarding m. a. w. of in ons erfrecht ook geldt een analogon van het bekende: le roi est mort, vive le roi. De strijd duurt nog voort, doch heerschende leer is toch wel, dat inderdaad dit beginsel wordt gehuldigd. Spreker behandelt dan eerst de wettelijke erfopvolging, die dus geldt als er geen testament is. De desbetreffende regeling werd in 1923 aanmerkelijk gewijzigd, doordat in de eerste plaats een groote groep. n.l. de familie verder dan de zesde graad - vroeger ging het tot de twaalfde graad - werd uitgesloten en in de tweede plaats doordat aan de overlevende echtgenoot(e) erfrecht werd toegekend.

Vóór 1923 erfde de man niet van de vrouw en omgekeerd. Spreker brengt in dit verband even in herinnering wat hij de vorige week zeide omtrent de huwelijksgoederengemeenschappen: hiervan kreeg de overlevende echtgenoot natuurlijk wel de helft.

Na 1923 krijgt de overlevende echtgenoot als erfgenaam een kindsdeel. Is er dus nu algeheele gemeenschap, dan krijgt de echtgenoot daarvan weer de helft, doch bovendien erft hij de andere helft met de kinderen mee.

Consequentie van het in 1923 ingevoerde systeem is, dat bij kinderlooze huwelijken de overlevende echtgenoot alles krijgt.

Vier groepen kunnen in ons erfrecht onderscheiden worden, die achtereenvolgens tot de erfenis geroepen worden. Zoolang er nog personen uit de eerste groep zijn, komen die uit de tweede niet aan beurt, zoolang er nog uit de tweede zijn die uit de derde niet en zoo verder.

De eerste groep omvat de echtgenoot en de afstammelingen, waarbij de echtgenoot als gezegd een kindsdeel krijgt. In deze groep geldt volledig het beginsel der plaatsvervulling, zoodat dus kleinkinderen de plaats innemen van hun vooroverleden ouders. Geërfd wordt bij "staken".

Is groep I er niet, laat m. a. w. de overledene noch een echtgenoot noch afstammelingen na, dan komt de tweede groep aan de beurt, die de ouders, de broers en zusters en de afstammelingen daarvan omvat. Hier komt het beginsel der plaatsvervulling niet ten volle tot uiting, omdat ouders, broers en zusters naast elkaar erven, dus ook al leven de ouders nog, dan erven ook de broers en zusters. Ouders, broers en zusters erven ieder even veel met dien verstande, dat elk der ouders minstens $\frac{1}{4}$ krijgt. Zijn er dus twee broers en leeft alleen de moeder nog, dan krijgt ieder $\frac{1}{3}$. Leven beide ouders nog en tevens vijf broers, dan krijgt ieder der ouders $\frac{1}{4}$ en de vijf broers ieder $\frac{1}{10}$.

Voor de overleden broers en zusters is het wel plaatsvervulling m. a. w. hun kinderen krijgen wat hun vader zou gehad hebben.

Zijn er halfbroers en halfzusters, dan gaat de portie voor de broers en zusters in tweeën: de eene helft is voor de volle broers en zusters, de andere helft voor die volle broers en zusters te zamen met de halfbroeders en halfzusters.

De derde groep omvat de voorouders, dus eventueel grootouders en overgrootouders. Voordat het in deze groep tot verdeeling komt heeft de z.g. kloving plaats, d. w. z. dat de nalatenschap eerst in twee helften gaat, de eene helft gaat naar de voorouders van moederszijde, de andere naar die van vaders zijde.

De vierde groep omvat de zijlinies, dus de ooms en tantes, oud-ooms en oud-tantes met hunne afstammelingen. Hier heeft ook weer eerst kloving plaats in een moederlijke en vaderlijke helft; hier geldt geen plaatsvervulling, doch sluit in iedere helft het naaste familielid het verdere uit. Geërfd wordt hier niet bij staken, doch bij hoofden. Gesteld b.v. dat de overledene aan vaderszijde twee ooms had, die ook al zijn overleden, terwijl de eerste één en de andere vijf kinderen had dan gaat de erfenis eerst in tweeën, n.l. een vaderlijke en een moederlijke helft en van die vaderlijke helft krijgt niet de ééne neef de helft, de andere vijf samen de helft, maar ieder krijgt één zesde.

De wet kent op het uitschakelen der plaatsvervulling in deze groep één uitzondering, n.l. als zij die het naast in bloed zijn vooroverleden broers of zusters hebben. De plaats van die broers of zusters wordt dan door hun kinderen ingenomen.

Spreker wijdt dan enkele woorden aan het erfrecht van buitenechtelijke kinderen. Deze kunnen al of niet door de moeder en den vader zijn erkend. Slechts het erkende natuurlijk kind heeft erfrecht. Dit geldt evenwel slechts tusschen kind en ouders, de erkenning scheidt geen rechtsbetrekkingen tusschen het kind en de bloedverwanten der ouders, het natuurlijk kind erft dan ook niet buiten testament van die bloedverwanten. Natuurlijk

kunnen die bloedverwanten wel het natuurlijk kind bij testament gedenken.

De wet bedeeft het natuurlijk kind heel stiefmoederlijk. Voorzover het een overspelig of bloedschennig kind betreft kan het niet worden erkend en is dus ieder wettelijk erfrecht uitgesloten. Zijn er erven van de eerste groep met het onwettige kind, zoo krijgt het laatste slechts $\frac{1}{3}$ van wat het gekregen zou hebben als het wettig ware geweest; zijn er slechts erven van de tweede groep, zoo krijgt het de helft, zijn er slechts erven uit de derde of vierde groep, zoo krijgt het $\frac{3}{4}$.

De wet regelt verder nog hoe de nalatenschap voor een onwettig kind, dat zelf geen echtgenoot, of afstammelingen nalaat, wordt verdeeld.

Spreker behandelt daarna het testamentaire erfrecht. De wet kent drie vormen van testament: het openbare, het olografische en het geheime testament.

De testamentaire beschikkingen worden onderscheiden in erfstellingen en legaten, de eerste betreffen het geheel of een evenredig deel van het vermogen (dus in alle baten en schulden); de tweede zekere en bepaalde goederen of alle goederen van een bepaalde soort of het vruchtgebruik van alle goederen. — De testamentaire erfgenaam staat ook voor de schulden der nalatenschap, degene die met een legaat wordt bedacht niet.

In het algemeen is ieder vrij over zijn nalatenschap naar eigen goedvinden te beschikken. Dit wordt echter geheel anders indien de erflater afstammelingen of voorouders nalaat. Deze toch hebben recht op de z.g. legitieme portie. De erflater mag dan over een deel van zijn vermogen geen beschikking treffen. Die legitieme bedraagt als er één kind is, de helft van wat dat kind geërfd zou hebben als er geen testament was, bij twee kinderen is dit $\frac{2}{3}$, bij drie of meer $\frac{3}{4}$. M. a. w. heeft een ouder één kind, dan kan hij dit voor de helft onterven, heeft hij twee dan kan hij ieder voor een derde onterven, heeft hij er meer dan kan hij ieder voor een vierde onterven.

In de opgaande lijn is de legitieme altijd de helft der wettelijke erfportie.

Voor een natuurlijk erkend kind bedraagt de legitieme de helft van het wettelijk erfdeel. Wanneer nu het testament de legitieme schendt, dan kan degene die recht op een legitieme portie heeft, zijn rechten geldend maken. Er moet dan een z.g. inkorting worden toegepast op de testamentaire beschikkingen. Een erflater zou echter ook de legitimarissen in het gedrang kunnen brengen door reeds voor zijn dood zijn vermogen weg te schenken. Vandaar de bepaling dat niet alleen kan worden ingekort op de testamentaire beschikking, doch ook op de schenkingen vóór den dood.

De legitimaris kan zijn rechten doen gelden: hij behoeft dit natuurlijk niet te doen, het staat hem volkomen vrij den wil van den erflater te eerbiedigen. Het komt heel dikwijls voor dat de legitieme wordt geschonden, doordat echtgenooten elkander wederkeerig het vruchtgebruik hunner nalatenschap vermaken. De erfgenamen die dat niet wenschen te eerbiedigen, moeten dan aan den overlevenden echtgenoot het deel dat buiten de legitieme valt in vollen eigendom laten.

Spreker komt hierna tot de kwestie van het aanvaarden of verwerpen der erfenis. Waar de erfgenamen niet alleen de baten erven, doch ook voor de schulden aansprakelijk zijn, kan het in vele gevallen van groot nut zijn, dat men zich eerst ernstig beraadt. Dit "beraden" kan soms heel lang duren, als de erfgenamen maar oppassen, dat zij geen dingen doen waaruit blijkt dat zij de erfenis hebben aanvaard. Men kan n.l. ook stilzwijgend aanvaarden, d. w. z. door dingen te doen die slechts de erfgenaam, die heeft aanvaard, mag doen.

Staat onomstootelijk vast, dat de schulden de baten overtreffen en zijn er geen piëteitsoverwegingen in het spel, dan is natuurlijk de meest eenvoudige weg dat de erfgenamen de nalatenschap verwerpen, wat geschiedt door een verklaring ter griffie van de rechtbank. Practisch zal dan in den regel wel een faillissement der nalatenschap volgen.

Twijfelt men of wil men uit piëteitsoverwegingen faillissement voorkomen, dan is er plaats voor de aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving. Dit heeft ten gevolge dat men in eigen vermogen niet aansprakelijk wordt voor de schulden der nalatenschap.

Deze worden uit de activa betaald en zijn die activa te gering, dan dragen de schuldeischers het tekort en niet de erfgenaam, die beneficiair aanvaardde.

Staat eenmaal vast wie de erven zijn en wie wel en wie niet hebben aanvaard dan kan de erfenis worden verdeeld. Dit behoeft niet, de erven kunnen besluiten de nalatenschap onverdeeld te laten. In de practijk gebeurt dit ook heel dikwijls, vooral bij kleine vermogens. Dikwijls laten dan de kinderen de overlevende ouder in het bezit der heele nalatenschap.

Principe is echter, dat niemand gedwongen kan worden in een onverdeelden boedel te blijven; m. a. w. dat ieder gerechtigde verdeling kan vragen. Willen de mede-erven daaraan niet meewerken, dan kan hij dit aan de rechtbank vragen, die meteen een notaris aanwijst en vertegenwoordigers (z.g. neutrale personen) voor hen die ondanks het vonnis toch nog niet willen medewerken.

Speciaal geregeld is nog het geval dat minderjarigen bij de nalatenschap zijn betrokken. Dan moet de kantonrechter de boedelscheiding goedkeuren en daarbij aanwezig zijn. Is de voogd over den minderjarige ook voor zich zelve belanghebbende bij den boedel, dan kan de kantonrechter, om te voorkomen dat de belangen van den minderjarige in het gedrang komen,

voor dezen een z.g. doelvoogd aanwijzen.

Rijzen tijdens de boedelscheiding dusdanig ernstige geschillen, dat deze niet kunnen worden bijgelegd, dan wordt door den notaris een z.g. proces-verbaal van zwarigheden gemaakt, dat straks als basis zal dienen voor den voor den rechter te voeren strijd. Grondslag voor de boedelscheiding is de inventaris. De wet bevat allerlei bepalingen inzake de waardeering der boedelbestanddeelen. De wet neemt als regel aan, dat de boedel in natura gescheiden wordt en dus niet eerst alles te gelde wordt gemaakt. Gewoonlijk worden partijen het wel eens over de vraag wat ieder moet hebben. Lukt dit niet, dan zullen verschillende kavelingen gemaakt moeten worden en beslist het lot.

Het kan voorkomen dat de erflater reeds vóór zijn overlijden verschillende zijner erfgenamen met schenkingen heeft bedacht. Met deze schenkingen wordt bij de boedelscheiding rekening gehouden en wel door de z.g. "inbreng". Men moet hier rekening houden met twee groepen. Zijn de erfgenamen wettelijke afstammelingen, dan moeten zij datgene wat zij vroeger gekregen hebben, inbrengen, tenzij de erflater hen daarvan bij schenking of later bij testament heeft vrijgesteld, alle andere erfgenamen behoeven slechts in te brengen als de erflater dit uitdrukkelijk heeft gezegd.

Die inbreng wordt natuurlijk niet op tafel geworpen. De berekening geschiedt echter in den regel alsof het ingebrachte wel op tafel lag. De inbrenger krijgt dus practisch zooveel minder.

Ten slotte wijst spreker nog op de mogelijkheid, dat de erflater reeds bij testament heeft bepaald hoe hij zijn goederen wenscht verdeeld te zien: een mogelijkheid die de wet alleen openlaat voor bloedverwanten in de opgaande linie.

De presidente, mevrouw VAN DIJK-SMIT, sloot de vergadering met een woord van dank aan den spreker.